

ARAÇSALLAŞTIRILMIŞ BEDENİN SANATTAKİ TEZAHÜRÜ¹ MANIFESTATION OF THE INSTRUMENTALIZED BODY IN ART

Gülşah ÖZDEMİR,

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi,
Grafik Bölümü, gtontu@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3768-9230

Özet

Mağara duvarlarına çizilen ilk resimlerden bu yana insan bedeni sanata, felsefeye, dine, bilime, siyasete, savaşa ve daha birçok alana tartışma ve inceleme konusu olmuştur. Kimi zaman manipüle edilerek, kimi zaman da doğrudan gündeme gelmiş ve her defasında dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Din bağlamında ele alınırken manipüle edilen beden, reklam endüstrisi ve sanat eserlerinin üretim süreçlerinde de araçsallaştırılmıştır. Sanat tarihinin en eski dönemlerinden bu yana gittikçe daha büyük bir tutkuyla tasvir edilen çekici kadın bedenleri, ataerki toplumun statü ve zenginlik sembolü haline gelmiştir. Satış oranlarını artırmak için manipülasyonu etkili bir şekilde kullanmaktan çekinmeyen Reklam endüstrisinde de durum farklı değildir. Kapitalist toplumda ürünlerin pazarlanması için önemli bir rol oynayan haz ile donatılmış beden tüketici üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Aynı şekilde iktidarın savaş gücünün bir göstergesi olan beden bir propaganda aracına dönüşmüş ve bu şekilde beden ile yapılan manipülasyon, günümüzde çok etkili bir silah haline gelmiştir. Bu durumda medya ve iktidarın birlikte hareket etmesi çok önemlidir. Beden çok eski zamanlardan bu yana o kadar farklı anlamlar ile bezenmiştir ki beden tanrılaşması bile mümkün olmuştur. Ancak beden, tüm bu gösterişli manevraların arkasında çürüyüp tortulararak yok olmaya yüz tutmuş bir maddeden başka bir şey değildir. Bu makalenin amacı bir manipülasyon aracı olarak kullanılan insan bedeninin zaman içerisinde sanatta ve sanatla ilgisi olan birçok alanda nasıyer ve anlam değiştirdiğinin ve araçsallaştığının ortaya konulmasıdır. Çalışmada nitel araştırma yönteminden tarihsel araştırma modeli uygulanmıştır. Sonuç olarak bir yandan kapitalizmin ve iktidarın çıkarıcı fikirlerine alet edilmiş olan beden, medyanın da işin içine dahil olmasıyla inanılması güç katliamlara, yıkımlara, ve büyük bir yozlaşmaya malzeme olurken, diğer yandan birincil ihtiyaçları olan beslenme, güvenlik ve cinsellik alanlarından köşeye sıkıştırılmış ve maalesef içinde beslediği iyilik ve güzellik kavramları bir kenara atılarak maddeleştirilmiş, araçsallaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden, Medya, Sanat, Reklam, Manipülasyon, Araçsallaştırılma, Propoganda

Abstract

Since the first pictures drawn on cave walls, the human body has been the subject of discussion and analysis in art, philosophy, religion, science, politics, war and many other fields. Sometimes it was manipulated, sometimes it was brought to the agenda directly, and it managed to attract attention each time. The body, which is manipulated while being discussed in the context of religion, has also been instrumentalized in the advertising industry and the production processes of works of art. Attractive female bodies, depicted with increasing passion since the earliest periods of art history, have become symbols of status and wealth in patriarchal society. The situation is no different in the Advertising industry, which does not hesitate to use manipulation effectively to increase sales rates. The body equipped with pleasure, which plays an important role in the marketing of products in capitalist society, has a great impact on the consumer. Likewise, the body, which is an indicator of the war power of the government, has turned into a propaganda tool, and manipulation of the body in this way has become a very effective weapon today. In this case, it is very important that the media and the government act together. The body has been adorned with so many different meanings since ancient times that it has even been possible for the body to become deified. However, behind all these ostentatious maneuvers, the body is nothing more than a substance that is about to rot and disappear by sedimenting. The aim of this article is to reveal how the human body, used as a manipulation tool, changes place and meaning and becomes instrumental in art and many fields related to art over time. In the study, a historical research model from the qualitative research method was applied. As a result, on the one hand, the body, which has been used as a tool for the self-interested ideas of capitalism and the government, has become a material for incredible massacres, destruction, and great corruption with the involvement of the media, while on the other hand, it has been cornered from the areas of nutrition, security and sexuality, which are its primary needs, and unfortunately, The concepts of goodness and beauty have been thrown aside and materialized and instrumentalized.

Key Words: Body, Media, Art, Advertising, Manipulation, Instrumentalization, Propaganda

¹ Bu makale Sanatta Yeterlik tezinden üretilmiştir.

Giriş

İnsan bedeni çok eski zamanlardan bu yana sanatın yegane konularından biri olmuştur. Mağara duvarlarında yer alan insan tasvirlerinden, dini sembollere, Helenistik dönemdeki çıplak Yunan heykellerinden, 1960'ların başında ortaya çıkan vücut sanatına kadar farklı şekillerde sanata dahil olan insan bedeni, düşünsel ve görsel açıdan birçok kez evrilerek günümüze kadarki süreçte sıkça kullanılmıştır. Beden, tanım gereği bir canlının maddi varlığıdır. İnsanın maddeyle bağlantısının sürekli değişmesi nedeniyle beden de zamanla doğal olarak değişime uğramıştır. Bazen ruhun hapishanesi, bazen antitezi, bazen ruhun kabı, zihnin paradoksu, hem hazzın hem de sefaletin kaynağı, sosyal kimliğimizin ağırlığı ve benliğimizin önemli arka planı dahil olmak üzere çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Novalis'e göre beden insanın evren içindeki yegane sığınağı iken, Martha Graham'a göre sözlerle ifade edilemeyenin tercümanıdır, Pythagoras ise güçlü bir ruhu güçlü bir bedene tercih ederken, Nietzsche'ye göre beden büyük bir efsanenin merkezi iken, Julien Mettrie insanların kontrol ettiği bir makine olarak tanımlamıştır bedeni. (Yıldırım, 2008, s. 5-6). Araç, bir hedefe ulaşmak veya bir şey elde etmek amacıyla kullanılan kişi veya nesne anlamına gelir (Parlatır, Gözaydın, Zülfikar, 1998, s. 124). Araçsallaştırılmak, araç haline getirilmek veya araçsal bir özellik kazandırmak anlamına gelir (Püsküllüoğlu, 2007, s. 146). Bu tanımlar ışığında *araçsallaştırılmış beden* de araç olarak kullanılan, araçsı bir nitelik alan beden olarak açıklanabilir. Farklı amaçlar doğrultusunda manipüle edilen, saptırılan, anlam değiştiren ve dönüştürülen beden olarak da tanımlanabilir araçsallaştırılmış beden sözcüğü.

1. Bedenin Farklı Disiplinlerdeki Algısı

İnsan bedeni antik çağlardan beri felsefe, din, bilim, siyaset, savaş, cinsellik, sanat ve medya gibi birçok disipline konu olmuştur. Doğrudan ya da manipülasyon yoluyla gündeme getirilmiş ve her defasında dikkatleri üzerine çekmiştir. İlahi dinlerin öğretilerine göre utancın simgesi olan ve örtülen beden; tarih öncesi kültürlerde dini ayinlerin bir parçası olarak çeşitli desen ve renklerle boyanırken ve çeşitli müzik seçkileriyle dans ederken görülmektedir. İlahi dinlerde beden günahın sembolüdür; Pagan inanışlarında yaşamın ve zevkin kaynağıdır. Hazzın günahı temsil ettiği ilahi dinler hem çok tanrılı dinleri hem de hazzı yasaklamıştır. Sanatın dini kurallara göre şekillendiği dönemlerde beden daha çok günah ile tasvir edilirken, sanatın üzerinde din etkisi azalmaya başladığında beden hazzın temsili haline gelmiş ve birçok sanatsal betimlemede yerini almıştır. Rönesans sonrasında, giderek cinselliği, kışkırtıcılığı ve pornografisiyle ön plana çıkan beden, sonunda duvarları süsleyen bir cazibe unsuru, refah göstergesi ve reklam ögesi haline gelmiştir. Çıplak bedeni merkezine alan sanatsal yaratım sınırsız tasvirleriyle sanat tarihine damgasını vurmuştur.

Dini emirleri takip eden beden, reklam sektörünün yanı sıra sanatsal eserlerin yaratılmasında da önemli ölçüde araçsallaştırılmıştır. Sanat tarihinin başlangıcından bu yana, erkek egemen toplumun statüsü ve zenginliğinin göstergesi haline gelen kadın tasvirleri, giderek daha şehvetli bir şekilde betimlenmiştir. Reklam sektörünün durumu da benzerdir. Reklam sektörü özellikle cinsellik vurgusu ile yarattığı reklamları insanlar üzerinde kurduğu manipülatif bir hakimiyet ile sunmaktadır. Cinsellik kavramı, insanlar üzerinde önemli derecede haz yaratır ve kapitalist toplumda bu haz, malların pazarlanması açısından çok önemlidir. Aynı şekilde iktidarın savaş gücünün bir göstergesi olan beden bir propaganda aracına dönüşmüş ve bu şekilde beden ile yapılan manipülasyon, günümüzde çok etkili bir silah haline gelmiştir. Bu durumda medya ve iktidarın birlikte hareket etmesi çok önemlidir. Beden çok eski zamanlardan bu yana o kadar farklı anlamlar ile bezenmiştir ki bedenin tanrılaşması bile mümkün olmuştur. Ancak beden,

tüm bu gösterişli manevraların arkasında çürüyüp tortulaşarak yok olmaya yüz tutmuş bir maddeden başka bir şey değildir.

2. Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Beden

İnsan bedeni binlerce yıldır sanatsal ifadenin konusu olmuştur ve yaklaşık son yüzyıldan beri medya ve reklamcılıkta da popüler bir kullanım nesnesi haline gelmiştir. Medyadaki beden pazarlanan metanın tamamlayıcısı ya da arzu nesnesi olarak kullanılmaktadır. Aynı şekilde sanat çevresinde de sanatçılar tarafından arzu nesnesi olarak araçsallaştırılmıştır beden.

Zamanın hangi penceresinden bakılırsa bakılsın var olduğu çağ hakkında ip uçları veren bir başyapıttır beden. Felsefede, dinde, bilimde, savaşta, siyasette, cinsellikte, sanatta ve medyada farklı kimliklere bürünen beden, “bir kurgudur, bir düşsel tasarımlar bütünüdür; öznenin tarihi boyunca, toplumsal söylemler ve simgesel sistemler aracılığıyla gelişen, dağılan, yeniden yapılanan bilinçdışı bir imgedir” (Corbin, Courtine, Vigarello, 2011, s. 8).

Farklı disiplinlerde defalarca tartışma konusu haline gelmiş olan beden hakkında Sokrates'ten Platon'a, Aristoteles'ten Nietzsche'ye birçok düşünür beden hakkında fikirlerini ortaya koymuşlardır. Kimi bedeni bir hapishane ya da mezar olarak görürken bir başkası bedeni hayatın ta kendisi olarak tanımlamıştır. Felsefeye olduğu kadar dinlere de konu olan beden kâh tanrılaştırılmış kâh günah olarak yansıtılmıştır. Mekanik anlayış 17. yüzyılda kabul edilmiş ve bedenin işleyişi, çağdaş Avrupa atölyelerinde yaratılan saatler, çeşmeler, pistonlar, pompalar, org gibi cihazların işleyişiyle ilişkilendirilmiştir. Artık beden, önceki tanrısal güzellikten azad edilmiş ve momentum yasaları, hidrolik fizik, rüzgar gücü akışkanlar, kaldıraç ve tekerlek sisteminin görselleri ile birlikte de belirgin bir şekilde sergilenmektedir (Corbin, Courtine, Vigarello, 2008, s. 8). Başka bir açıdan bakılınca da farklı iktidarlar arasındaki çıkar çatışmaları sebebi ile çıkan savaşlarda harcanan, ampüte edilen ve bununla yaşamak zorunda bırakılan, yok olan, parçalanan, çürüyen, kimliksizleşen bir bedenin araçsallaşması da acı vericidir.

3. Araçsallaştırılmış Beden

İktidarın da beden üzerindeki etkisi yadsınamaz. Koyduğu emirler, yasaklar, yarattığı teşvikler ile bedenin nasıl olması, nasıl giyinmesi, nasıl çoğalması üzerine bile müdahale edebilecek güce sahiptir iktidar. Her alanda olduğu kadar sanata da malzeme olan beden farklı görüntü biçimleri ile yüzlerce yıl izleyicisine sunulmuştur ve sunulmaya da devam etmektedir. Karanlık çağdan aydınlanma çağına kadar örtülü ve vakur görüntüsü ile sanat tarihinde yar alan beden aydınlanma çağından sonra giderek açılmış ve bir zevk nesnesine dönüşmüştür. Bu çekici kurgular ile beden son 100 yıldır medya ve reklam sektörünün vazgeçilmezi haline gelmiştir. Eskiden beri cinsellik içeren görüntülerin reklam sektöründe kullanıldığı bilinmektedir. 19. Yüzyılda yapılmış bazı reklamlarda erkekleri etkilemek amacıyla kadın bedeni betimlemeleri kullanılmıştır (Aydinel, 2014). Bu süreçten içinde sanat piyasası reklam sektöründen reklam sektörü de sanat piyasasından ve her iki alan da cinselliği ile öne çıkan bedenden son derece faydalanmışlardır.

Beden üzerinden yapılan manipülasyonun etkisi özellikle büyük ölçeklidir. Fransızca'da kullanılan manipulation kelimesi türemiş olan manipülasyon kelimesinin Türkçedeki karşılığı yönlendirmedir. Manipülasyon kelimesi anlam olarak Kendi bilgileri dışında veya onaylamadıkları bir şekilde insanları etkileme veya yanıltma pratiği olarak bilinir (Doğan, 2009, s. 751). Bu şekilde gizlice yönlendirilen birayler üzerinde düşünce ve davranış değişiklikleri görülebilmektedir. Tüm bu açıklamalar neticesinde Bedenin Manipülasyonu bedenin biyolojik işlevini bir kenara bırakarak farklı bir amaca hizmet etmek suretiyle

insanların düşüncelerini veya davranışlarını etkileyerek onlarda farklı çağrışımlar uyandırma veya yönlendirme yeteneğine sahip bir süreç olarak tanımlanabilir.

Reklam endüstrisi, satışları artırmak için bedeni bir zevk nesnesine dönüştürme yöntemlerini sıkça kullanarak manipülasyona başvurur. Manipülasyon pek çok şekilde gerçekleştirilebilir. Medya yayınlarını denetlemek ve insanların dünya algılarını amaçlara uygun hayallerle süslemek en etkili manipülasyon yollarından birkaçıdır. Pazar ekonomisinin kuralları bu alanda çok işe yaramaktadır (Schiller, 1993, s. 14). Dünya genelinde her yıl binlerce reklam kampanyası başlatılmakta ve bunların büyük kısmı insan vücudunu kullanarak veya beden temalı satış stratejileriyle gelir artışını hedefleyerek manipülasyona başvurmaktadır. Beden günümüz tüketim toplumunda arzu, haz ve estetiğin bir araya geldiği konudur. Bu imge-beden temiz, bakımlı, alımlı, genç, estetik, sportif, bir bedendir. O da diğer ürünler gibi satışa konulmakta ve dolaşıma çıkarılmaktadır. Amacı istek yaratmak olan bu imge-beden her insanın sahip olmak isteyeceği, bakmak isteyeceği ve yakın duracağı bir beden olmalıdır. Bu da imge-bedenin yanında sunulan ürünü satın alarak gerçekleştirilebilir (Yılmaz, 2012, s. 362). Tüm bu etkilerin beden üzerinde sorgulayıcı bir yanı var ise de asıl yıkıcı olan beden kendini farklı bir noktada belirginleştirmektedir. Yıkım denilince akla ilk gelen konulardan biridir savaş ve varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlık, kişisel çıkarları için zaman zaman hile ve saldırganlık gibi yöntemlere başvurabilen ve bünyesinde yıkıcı eğilimleri de barındıran bir varlık olarak kabul edilebilir. 19. yüzyıldan sonra savaşın doğası değişmiş ve 20. yüzyıla gelindiğinde işkence, şiddet, tecavüz gibi uygulamalarda doruk noktasına ulaşmıştır. Sanat tarihinde şehitlik, onur, kahramanlık ve yiğitlik gibi ulvî bir bakış açısıyla kurulan savaş resimlerinin kompozisyonları da son birkaç asırda ciddi şekilde değişime uğramış ve artık korku, nefret, katliam, tecavüz, işkence ve zulüm gibi konular gerçekliğe uygun bir şekilde kurgulara yansımıştır. Her geçen gün biraz daha gelişen ağır silah sanayisi savaş alanlarının kim vurduya gitmiş cesetlerle dolup taşmasına sebep olmaktadır. Şavaşa dahil olan kişi sayısının artık önemi yoktur. Dayanaksız ve kırılğan beden, tek bir kişinin müdahalesi sonucu yüzlerce insanı aynı anda yok edebilecek kudretteki kitle imha silahlarını piyasaya süren teknoloji ile de savaşmak zorundadır. “Bir yandan uyarılmış ilkel dürtüler, kan dökme güdüsü, öte yanda vahşete duyulan tepki kendine ifade yolları aramaktadır. Savaş şovence duyguları kamçılansın, savaş sonu yıkımı ise, insana ve uygarlığa karşı kuşkuğuların gelişmesine yol açmıştır, insanca değerlerin iflas ettiğini görmenin şaşkınlığı sanatta dile gelir” (Başar, 2006, s. 7). Günümüze varıncaya değin defalarca vuku bulmuş olan büyük katliamların sanatta yer alması da iki farklı şekilde değerlendirilebilir. Özellikle 20. yüzyılın savaşlar çağı olarak tanımlanabileceği dönemde, sanat hem savaş stratejilerinin bir parçası olarak kullanılmış ve propaganda aracına dönüşmüş, hem de tüm olayları gerçekliğiyle yansıtarak tarih için canlı bir tanık olmuştur.

Herhangi bir ideolojiyi yayma amacıyla sanat eserlerinin kullanılması, sanat tarihinde sıkça rastlanan bir durumdur ve birçok örneği bulunmaktadır. Sanata dahil edilen bu tarz propagandaların en etkin örneklerinin I. Dünya Savaşı sırasında uygulandığı bilinmektedir. Dünyanın çoğu ülkesinin faşizm ile yanyana geldiği I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Faşist ideoloji, savaş sonrasında kaos ve istikrarsızlık içinde boğulan hükümetler tarafından halkın kurtarıcısı olacağı yalanıyla toplumlara kabul ettirilmiştir. Bunun sonucu olarak halk korku, baskı ve beyin yıkama gibi yöntemlerle kontrol altında tutulmaya başlamıştır. Büyük bir ahlaki çöküşle karşı karşıya gelen insanlığın bu hale düşmesinde önemli bir faktör olan propaganda ve manipülasyon eylemlerinin en çok başvurduğu araç da yine sanattır. Toplumlar, düşük maliyetli gazeteler, posterler ve sinema gibi ileri düzeydeki kitle iletişim araçları aracılığıyla neredeyse günlük olarak hükümetlerin propagandalarının hedefi olmuştur (Clark, 2011, s. 12). Sanat, Faşist rejimlerde, devletin onayladığı çerçevede gerçekleştirilebilmiş, devlet kontrolündeki bu mekanik ve duygusuz sanat çalışmaları, üstün ırk, cesaret, savaş, ve devletin

yüceliği gibi konuları vurgulamak amacıyla propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bunun aksini içeren eserler yakılırken bu eserleri üreten sanatçılar da ağır ceza ve yaptırımlarla yüzyüze gelmişlerdir. Faşist Alman lider Hitler birçok sanat eserini yakıtılarak kötü şöhretini tarihe yazdırmıştır. Diğer yandan aynı siyasi lider kendi görüşünün propagandasını faşizmi yücelten film ve afişler yaptırarak halka kendi diktatör bakış açısının yüceliğini kabul ettirmiştir. Aynı tarz manipülasyon ve propaganda içeren sanatsal müdahaleler İtalyan faşist lider Mussolini ve Sovyetler Birliği'nin komünist lideri Stalin tarafından da uygulanmıştır. Eni sonu sanat da toplulukları bir şekilde aldatarak, zaten yıkıma meyilli olan insanı vahşetin bin bir türlüünü yapmaya azmettirmiştir. Beden hem yıkılmış hem yıkılmı ve her iki sebepten de kaybetmiştir. Ve sanat diğer taraftan bu vahşi yıkıma şahitlik de etmiştir. 19. yüzyıldan sonra sanat yüzünü savaşın yıkım dolu gerçekliğine dönmüş, acı ve işkence ile çevrelenmiş ölümleri, kimliği ve onuru yok edilmiş hayatları, parçalanmış bedenleri ve trajik yaşamları tüm gerçekliği ile tasvir etmiştir. Modern sanatın ortaya çıkışıyla beraber savaşın getirdiği katliam, dehşet, ölüm ve işkence gibi insanlık dışı müdahaleleri gözlemleyerek sanatına konu edinen duyarlı bir kesim sanatçı ortaya çıkmıştır. Takip eden 20. yüzyılda ise şiddetin dozu daha da artmış, savaş meydanları ve sanatsal çalışmalar hayal bile edilemeyecek büyüklükte korkunç görüntülere sahne olmuştur. Mezbahaları aratmayacak kadar kanlı ve ceset dolu savaş alanlarının fotoğrafları ve yazıları tarih kitaplarında yerini çoktan almıştır. Tüm bu olanlar akli dengesini yitirmiş bir kitlenin kanlı ritüellerinden başka birşey değildir. 20. yüzyıl Dada, Yeni Nesnelcilik ve Dışavurumculuk akımlarının sanatçıları savaşı tüm dehşeti, kasveti, ve kaygısıyla yansıtmış ve bu süreçte birçok sanatçı da ruh sağlığını zedelemiştir. Beden büyük yıkımlara bazen sebep olarak bazen de kurban edilerek araçlaşmıştır.

Son yıllarda beden medya tarafından öyle bir hale getirilmiştir ki tüm basın yayın organlarına yansıyan bedenler artık beden olma özelliğini kaybetmiş ve bazen sembolik bir ikon olarak kabul edilirken, bazen de nesne olarak görülmeye/algılanmaya başlanmıştır. “Beden ve görünümü, dinlerin, siyasal rejimlerin modanın ve popüler kültürün sürekli bir mücadele alanıdır. (...) Bedenin savaşlardan, fabrikalardan, üzerinde verilen bunca politik mücadeleden çıkıp tüketim toplumunda geldiği noktaysa, görsel bir tüketim nesnesine, tüketici bireyin üzerinden kimlik, statü ve prestij edindiği – herhangi bir- meta-gösterge haline dönüşmek olmuştur” (Işıkdoğan, 2007, s. i). Beden, kapitalizmden reklam piyasasına tüketimi destekleyici en etkili nesne haline dönüşmüştür. Bilhassa kitlelerin ve kültürlerin hızla değişimine yol açan medya, insanlığın tercihlerini etkileyerek bedeni bir tüketim nesnesine dönüştürme sürecini teşvik etmektedir. Modern toplumlarda, beden artık bir tüketim sahası olarak kabul edilmekte; ulusal ve milletlerarası ilişkilerde, eğlence, sağlık, haz, güzellik, askeri stratejiler, yeme içme ve daha birçok alanda bedenin rolü göz önünde bulundurularak planlamalar yapılmaktadır. Kapitalizmin hükmettiği bu düzen bedenin tüketimine neden olmaktadır. İnsanların yaşamlarını sona erdiren silahların tüketimi, , insanların cinsiyetleri üzerinden pazarlandığı bir toplum, kar elde etmek için canlı bedenlerde denemeler yapan ilaç sanayisi, gündelik süreçlerde obeziteye sebep olan yeme içme alışkanlıklarının teşvik edilmesi, lüks tüketime yönelme sebebiyle yapılan harcamalar, gelişen kozmetik sektörünün pompaladığı güzellik algısının yarattığı estetik operasyon kaygıları gibi örnekler, günümüz modern toplumlarının kapitalist düzenden nasıl etkilendiğini gösteren önemli göstergelerdir (Canatan“dan akt. Şensoy, 2013, s. 19).

Heidegger bir yazısında bedenin kimliğini tüketim toplumu içerisinde kaybettiğini yazmış ve eklemiştir: “İnsanın günlük yaşam olanakları ötekilerin koyduğu ölçülerce yönetilir. Bu ötekiler belirli ötekiler değildir. Her öteki bütün ötekilerin yerine geçebilir. (...) Ötekilerin kimliği ne bu ne de şu kimse ne insanın kendisi ne bazı kimseler ne de hepsinin toplamıdır. Onların kimliği ‘kimse’sizlik’ ya da ‘herkes’tir” (Dellaloğlu, 2001, s. 104). Heidegger burada tüm bireylerin aynılaştırıldığı tüketim kültürünün kimliksizleşen iç mekanizmalarından bahsetmektedir. Günümüzde, benzer giyim ve yaşam tarzına sahip tek bir küresel insan modeli oluşturulurken,

medya ve iktidar gibi toplumu kontrol eden veya yönlendiren güçlerin rolü büyük bir öneme sahiptir.

Sanat alanında da bedenın etrafında dönen yaratıcılığın sayısız tasviri mevcuttur. Sanat tarihinin her döneminde çıplak bedenın tezahürüne rastlamak mümkündür. Çağına göre bunların bazıısı kışkırtıcı, bazıısı masum erkek ya da kadın bedeni tasvirleridir. Bazıları bihaber bir tavır içerisindeyken bazıları da kendi bedenlerini teşhir etmektedir. Kimi tanrıça, kimi tanrı, kimi de sıradan insanlardır. Herşeye rağmen herbiri izlenilmek üzere betimlenmişlerdir (Yılmaz, 2012, s. 358). Hepsı bir yana bedenın sanat tarihindeki en olağandışı tezahürü 20. yüzyılın ikinci yarısında bedene yeni bir kimlik farklı bir form kazandıran Çağdaş Sanat hareketi ile gerçekleşmiştir. Bu süreçte sanat dünyası çok büyük bir dönüşüm geçirmiş ve ortaya birçok sanat hareketi çıkmıştır. Ekolojik Sanat, Pop Art, Hiperrealizm, Performans Sanatı, Neo-Realizm, Kavramsal Sanat, Body Art, Enstallasyon, Happenings, Neo-Ekspresyonizm, Fluxus, Minimalizm vb. gibi daha birçok sanat hareketinin ortaya çıktığı bu süreçte sanatçının da yegane malzemesi kendi bedeni olmuştur. İnsan bedeninin deneysel olarak farklı açılardan ele alındığı bu süreçte sanatçılar ilginç çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bazen sanatçı yaptığı sanatsal eylemlerde kendi bedenini kullanırken bazen de video, fotoğraf gibi çalışmalarının merkezine yine kendini yerleştirmektedir (Altındere, 1999, s. 1). Hem sanatın tüm disiplinlerinden hem de teknolojinin getirdiği yeniliklerden son derece faydalanılan bu zamanda beden, etiyile, kemiğiyle sanat piyasasının çokça kullandığı bir nesne haline gelmiştir. 20. yüzyılın sonrasında, çalışmalarında beden formunu yoğun bir şekilde ele alan sanatçı, insan bedenini bir tüketim ürününe, bir haz nesnesine dönüştürmüştür. Kendi bedeni ya da başkasının bedenini çalışmalarının merkezine yerleştiren sanatçı bedenın varoluşunu farklı şekillerde sorgulamıştır.

Sonuç

Sonuç olarak insan bedeni güç ve iktidarı destekleyen manipülasyonun bir aracı olarak binlerce yıl kullanılmıştır ve hala da araçsallaştırılmaya devam edilmektedir. Kapitalizmin ve iktidarın çıkarıcı fikirlerine alet edilmiş olan beden, medyanın da işin içine dahil olmasıyla inanılması güç katliamlara, yıkımlara, ve büyük bir yozlaşmaya malzeme olmuştur. Küresel bir tektipleşme ile yüz yüze gelen beden; varlık amacını, kimliğini, kültürünü ve psikolojisini yavaş yavaş yitirmiştir. Güç kimdeyse onun yarattığı algı operasyonları ile tepkisiz ve pasif küresel bir toplum biçimi yaratılmış ve bu toplum medya ve reklam piyasasının oyuncağı haline getirilmiştir. Tarihin her döneminde farklı biçimlerde ele alınan beden birincil ihtiyaçları olan beslenme, güvenlik ve cinsellik alanlarından köşeye sıkıştırılmış ve maalesef içinde beslediği iyilik ve güzellik kavramları bir kenara atılarak maddeleştirilmiş, araçlaştırılmıştır.

Kaynaklar

ALTINDERE, Halil. (1999). Çağdaş Sanatta Sanat Nesnesi Olarak Beden, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul

AYDINEL, Ateş Evren. (04.07.2014). Cinsellik ve Reklam, (<http://www.yoneticilikokulu.com/cinsellik-ve-reklam.html>), Erişim: 08.12.2015

BAŞAR, Sevgi. (2006). Toplumsal Değişimler Açısından Picasso'nun Guernica, El Greco'nun 5. Mührün Açılışı Goya'nın Mayıs'ın 3'ü Adlı Resimlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul

CLARK, Toby. (2011). Sanat ve Propaganda, çev. Esin Hoşsucu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

CORBİN, Alain, COURTINE, Jean-Jacques, VIGARELLO, Georges. (2008). Bedenin Tarihi 1, çev. Saadet Özen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

- CORBIN, Alain, COURTINE, Jean-Jacques, VIGARELLO, Georges. (2011). *Bedenin Tarihi 2*, çev. Orçun Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- CORBIN, Alain, COURTINE, Jean-Jacques, VIGARELLO, Georges. (2013). *Bedenin Tarihi 3*, çev. Saadet Özen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- DELLALOĞLU, Besim. (2001). *Frankfurt Okulu'nda Sanat ve Toplum*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- DOĞAN, Ahmet. (2009). *Büyük Türkçe Sözlük*, Akçağ Yayınları, Ankara
- İŞIKDOĞAN, Oktay. (2007). *Görsel Kültürde Bir Tüketim Nesnesi Olarak Beden: Video Klipler Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- PARLATIR, İsmail, GÖZAYDIN, Nevzat, ZÜLFİKAR, Hamza. (1998). *TDK Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali. (2007). *Türkçe Sözlük*, Can Sanat Yayınları, İstanbul
- SCHILLER, Herbert. (1993). *Zihin Yönlendirenler*, Pınar Yayıncılık, İstanbul
- ŞENSOY, Bihter. (2013). *Medyada Beden İmajı: Bazı Televizyon Programlarından Örnekler*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar
- YILDIRIM, Belma. (2008). *Batı Sanatında İnsan Bedeni ve Değişen Anlamı*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- YILMAZ, Mehmet. (2012). *Sanatın Günceli Güncelin Sanatı*, Ütopya Yayınevi, Ankara